

РАЗВИТИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ О ЛИЧНЫХ КРЕСТЬЯНСКИХ ХОЗЯЙСТВАХ Уркевич В.Ю.

В статье анализируется развитие законодательства Украины о личных крестьянских хозяйствах. В результате исследования предложено выделить следующие периоды развития указанного законодательства: времен СССР; после провозглашения независимости Украины и до 2003 г.; с 2003 г. и по сегодняшний день.

Ключевые слова: личные подсобные хозяйства, личные крестьянские хозяйства, аграрное законодательство.

DEVELOPMENT OF LEGISLATION OF UKRAINE ABOUT THE PERSONAL PEASANT ECONOMIES Urkevych V. J.

In the article development is analyzed legislation of Ukraine about the personal peasant economies. As a result of research the selection of the followings periods of development of the indicated legislation is offered: of times of the USSR; after proclamation of independence of Ukraine and to 2003 years; from 2003 and to today.

Key words: personal subsidiary economies, personal peasant economies, agrarian legislation.

Надійшла до редакції 21.03.2011 р.

УДК 349.6:334.012.32

Т.В. Григор'єва, канд. юрид. наук
*Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», м. Харків*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВОДНІ ЖИВІ РЕСУРСИ

На сьогодні досить актуальними залишаються проблеми права власності на природні ресурси, зокрема, на об'єкти тваринного світу й водні живі ресурси як їх складники. Чинне законодавство хоча й містить норми стосовно права приватної власності на об'єкти тваринного світу взагалі, проте не конкретизує ні об'єктів, ні суб'єктів цього права.

Теоретичні і практичні підвалини статті ґрунтуються таких на працях таких учених-правознавців, як С.С. Алексєєв, В.І. Андрейцев, А.П. Гетьман, В.В. Карасс, О.С. Колбасов, П.Ф. Кулинич, В.І. Семчик, А. К. Соколова, Ю.К. Толстой, Є. О. Харитонов, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга [Див.: 1; 4; 6; 10; 11] та ін.

Метою статті є визначення об'єктів і суб'єктів права приватної власності на водні живі ресурси, для чого проведемо аналіз екологічного й цивільного законодавства із зазначених питань.

Приватна власність становить собою право громадян і юридичних осіб володіти, користуватися й розпоряджатися належним йому майном на свій розсуд, використовувати його для будь-яких цілей, якщо інше не передбачено законом. Так, відповідно до ст.7 Закону України «Про тваринний світ» [8; 2002. — №2. — Ст.47] об'єкти тваринного світу, вилучені зі стану природної волі, розведені (отримані) у напіввільних умовах чи в неволі або набуті іншим не забороненим законодавством шляхом, можуть перебувати в приватній власності юридичних і фізичних осіб. Суб'єктами права приватної власності на об'єкти тваринного світу можуть бути громадяни України, особи без громадянства, юридичні особи, а також іноземні громадяни й іноземні юридичні особи.

За загальним правилом фізична особа може визнаватися суб'єктом права власності на природні ресурси, якщо вона має цивільну правоздатність. Згідно із Цивільним кодексом України цивільною правоздатністю визнається здатність мати цивільні права й обов'язки. Цивільна право-

здатність фізичної особи виникає уже в момент її народження, тобто після народження людина може стати власником того чи іншого майна. Наявність у фізичної особи лише екологічної правоздатності надає їй можливості стати власником природних ресурсів (у тому числі й водних живих) лише, так би мовити, в «пасивний» спосіб. Це означає, що фізична особа може набути право власності на природні ресурси, наприклад, при успадкуванні. Проте вона не може стати власником природних ресурсів, приміром, на підставі договору купівлі-продажу, оскільки таке право власності на підставі купівлі-продажу потребує вчинення активних дій, які охоплюються вже цивільною дієздатністю. Цивільна ж дієздатність, у свою чергу, визначається як здатність фізичної особи своїми активними діями набувати для себе цивільних прав, самостійно їх реалізовувати, а також створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати й нести відповідальність у разі їх невиконання. Інакше кажучи, цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними. Лише за наявності цивільної дієздатності людина в змозі набувати права власності шляхом власних активних дій – укладання договору купівлі-продажу, дарування тощо [4, с. 84].

Отже, для набуття і здійснення права власності на водні живі ресурси фізичній особі належить володіти повною цивільною дієздатністю, яка досягається нею з вісімнадцятирічного віку або ж після оформлення шлюбних відносин.

Право приватної власності на природні ресурси може знаходити свій прояв також у формі спільної власності, тобто можна стверджувати, що воно характеризується множинністю суб'єктів і спільністю об'єкта. Наприклад, у деяких випадках природні ресурси надаються не окремим громадянам, а родинним утворенням. Отже, в осіб, які перебувають у шлюбі, виникає право спільної власності на все придбане майно, у тому числі й на природні об'єкти.

Що стосується юридичних осіб як суб'єктів права приватної власності, вони вправі набувати у власність водні живі ресурси при здійсненні підприємницької діяльності або задоволенні особистих і соціальних потреб. Чинний Цивільний кодекс України поділяє юридичних осіб на 2 види — юридичні особи права публічного (його суб'єктами є юридичні особи, створені розпорядчим актом Президента України, органу державної влади та ін.) приватного. (суб'єктами права приватної власності на водні живі ресурси виступають юридичні особи приватного права).

Слід акцентувати увагу на тому, що юридичні особи, будучи суб'єктами права власності, поділяються на юридичних осіб України й іноземних юридичних осіб. Перші вважаються юридичні особи, створені в Україні відповідно до її законодавства. Але, як і з будь-якого іншого, із цього правила існують винятки. Так, згідно з чинним Господарським кодексом України, якщо засновниками створеної в державі юридичної особи є лише іноземці (іноземні юридичні особи), така юридична особа вважається іноземною.

У приватній власності, на чому вже акцентувалася увага раніше, можуть знаходитись об'єкти тваринного світу, вилучені зі стану природної волі, розведені (отримані) в напіввільних умовах чи в неволі або набуті іншим не забороненим законом шляхом. Це, наприклад, риби розведені в рибогосподарських водоймах. Отже, у приватній власності можуть перебувати лише водні живі ресурси, вилучені зі стану природної волі з дотриманням порядку й обмежень, установлених законодавством. Таке вилучення того чи іншого виду тваринного світу дозволяється за допомогою промислового, спортивного або любительського рибальства. Крім того, дозволено збирання відповідних об'єктів, добування

(придбання) останніх з метою їх утримання або розведення у напіввільних умовах чи в неволі, отримання продуктів їх життєдіяльності без вилучення водних живих ресурсів із середовища їх перебування та в інші способи, передбачені законом.

Законність набуття у приватну власність живих об'єктів тваринного світу (крім добутих у порядку загального використання) повинна бути підтверджена відповідними документами, що засвідчують дозвіл на їх вилучення з природного середовища, ввезення в Україну з інших країн, факту купівлі, обміну, отримання у спадщину тощо. Вони видаються в установленому законодавством порядку. Такими документами, приміром, можуть бути спеціальні дозволи на здійснення рибальства, що видаються згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення» від 10 серпня 1992 р. [8; 1999. — №37. — Ст.1612]. У свою чергу, вилучення об'єктів тваринного світу місцевого значення здійснюється на підставі дозволів, що видаються місцевими радами.

У той же час вилучення об'єктів тваринного світу, занесених до Червоної книги Укра-

їни, відбувається згідно із Законом України «Про Червону книгу України», [3; 2002. — № 30. — Ст. 201] «Інструкцією про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форм клопотання та бланків дозволів на таке добування», затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 1 лютого 1993 р. [2; 1993. — № 1. — С. 35], та наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки «Про затвердження Порядку справляння компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України» від 14 червня 1999 р. [8; 1999. — № 26. — Ст. 152]. Підкреслимо, що об'єкти Червоної книги, надані відповідно до законодавства з дозволу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища у приватну власність, розведені (отримані) у штучних умовах від законно набутих у приватну власність об'єктів Червоної книги, а також ввезені в Україну з-за кордону або придбані в Україні в осіб, які мають право такої власності на них, є приватною власністю юридичних або фізичних осіб.

У разі ввезення в Україну об'єктів тваринного світу з інших країн правомірність цього повинна бути підтверджена документами стосовно дотримання вимог ветеринарного нагляду при перетинанні цими об'єктами державного кордону згідно із Законом України «Про ветеринарну медицину» [3; 1992. — № 36. — Ст. 502] і Ветеринарними вимогами щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, затверджених наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики від 14 червня 2004 р. [8; 2004. — № 27. — Т. 2. — Ст. 1817].

При купівлі-продажу, даруванні, обміні колекціями того чи іншого виду тваринного світу, одержання їх у спадок, у тому числі і водних живих ресурсів, факт цих дій посвідчується договорами оформленими з дотриманням вимог Цивільного кодексу України.

За чинним законодавством України встановлюються заборони й обмеження при використанні як об'єктів тваринного світу в цілому, так і окремо водних живих ресурсів, особливий режим охорони видів тваринного світу, занесених до Червоної книги України, правила вилучення водних живих ресурсів з навколишнього природного середовища.

При розведенні водних живих ресурсів у неволі теж ураховуються обмеження, законодавчо закріпленні стосовно таких об'єктів, що підлягають особливій охороні й щодо яких встановлюються спеціальні правила поводження.

Обмеження власників об'єктів тваринного світу можуть бути: (1) тимчасовими (частковими), що закріплені на підставі Законів України «Про тваринний світ» [8; 2002. — № 2. — Ст. 47] (ст. 38), «Про ветеринарну медицину» [3; 1992. — № 36. — Ст. 502] «Про захист населення від інфекційних хвороб» [8; 2000. — № 17. — Ст. 690] та інших нормативно-правових актів; (2) перманентними, які можна пояснити видами таких об'єктів з огляду на Закони України «Про Червону книгу України» [3; 2002. — № 30. — Ст. 201], «Про природно-заповідний фонд України» [3; 1992. — № 34. — Ст. 502]; (3) зумовленими видами поводження із цими об'єктами (Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження»)[8; 2000. — № 17. — Ст. 690; 11, с. 27].

Право приватної власності на об'єкти тваринного світу може бути припинено у разі: (а) добровільної відмови власника, (б) відчуження (продажу) відповідного природного об'єкта, (в) жорстокого поводження з дикими тваринами і (г) встанов-

лення законодавчими актами заборони щодо перебування у приватної власності окремих об'єктів тваринного світу. Припиняється воно на зазначені об'єкти в судовому порядку за позовом органів контролю в царині охорони, використання й відтворення тваринного світу або прокурора.

Проведене дослідження зазначених питань права власності на водні живі ресурси дає змо-

гу зробити висновок, що вони, безумовно, є актуальними й перспективними з огляду на розвиток відносин права власності не тільки стосовно розглянутих об'єктів тваринного світу, а й інших видів природних об'єктів. Тому подальше опрацювання цих проблем щодо змісту й меж реалізації форм права власності залишається важливими і своєчасними.

Список літератури: 1. *Алексеев С.С.* Право – собственность – социализм.– М.: Юрид. лит., 1989. – 176 с. 2. Бюлетень нормат. актів міністерств і відомств 3. Відомості Верховної Ради України. 4. *Гражданское право: Учеб. /–Т.1.–Изд.6-е, перераб. и доп./* Под ред. *А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого.*– М.: ООО«ТК Велби», 2002.– 776 с. 5. *Екологічне право України: Академ. курс: Підруч. / За заг. ред. Ю.С.Шемшученка.*– К.: ТОВ «Юрид. думка», 2005.– 848 с. 6. *Константиниди С.С.* Охрана животного мира.– Алма-Ата: Кайнар, 1975.–128 с. 7. *Науково–практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», прийнят. 25.06.1991р.,№1264–XII зі змін. і доп. станом на 09.02.2006р./* За заг. ред. *О.М.Шуміла.*–Х.: Фактор, 2006. – 592 с. 8. *Офіційний вісник України.* 9. *Соколова А.К.* Основні проблеми права державної власності на рослинний світ // Пробл. законності: Респ. міжвід. наук. зб. / Відп. ред. *В.Я. Тацій.*–Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007.– Вип.72. – С. 64-72. 10. *Тваринний світ України: правова охорона, використання, відтворення /* За ред. *Г.І.Балюк.* – К.:Юрінком Інтер, 2010. – 384 с. 11. *Харитонов Є.О., Саниахметова Н.А.* Гражданское право: Частое право. Цивилистика. Физические лица. Юридические лица. Вещное право. Обязательства. Виды договоров. Авторское право. Представительство: Учеб. пособ.– К.: Изд-во А.С.К., 2002.– 832 с.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВА ЧАСТНОЙ СОБСТВЕННОСТИ НА ВОДНЫЕ ЖИВЫЕ РЕСУРСЫ

Григорьева Т.В.

Статья посвящена актуальным проблемам права частной собственности на водные живые ресурсы. Рассматриваются вопросы определения критериев и признаков, по которым они относятся к объектам права частной собственности, субъектного состава такого права, а также основания его прекращения.

Ключевые слова: право собственности, частная собственность, объекты и субъекты права частной собственности на водные живые ресурсы.

SOME QUESTIONS OF THE RIGHT OF PRIVATE OWNERSHIP OF WATER LIVING RESOURCES

Grigorieva T.V.

The article is devoted to the topical problems on private ownership water living resources. Questions of definition of criteria grounds on which they are related to the objects of private property, the subject composition of such a right, as well as grounds for its termination are investigated.

Key words: property rights, private property, objects and subjects of private ownership of water living resources.

Надійшла до редакції 19.03.2011р.